

Kansen voor de kapel

Verkenning toekomstscenario's
Kapel Mariëndaal

Maarten Kwakernaak & Jochum Deuten

Eindrapportage - mei 2025

Inhoudsopgave

1	Situatieschets	3
	Een korte geschiedenis	3
	Het vraagstuk	4
	Dit onderzoek	5
2	Uitgangspunten voor de toekomstscenario's	6
3	Toekomstscenario's.....	7
	Ideeën voor exploitatie.....	10
	Conclusie van de toekomstsessie	11
4	Ontwikkelpad voor de kapel	14
	Hoofdlijn	14
	Fase 1: Stabiliseren en organiseren.....	14
	Fase 2: Organische groei, gedragen door de gemeenschap....	15
	Factoren en ontwikkelingen belangrijk voor de toekomst van de kapel	15
	Colofon.....	17

1 Situatieschets

Een korte geschiedenis

In Groesbeek is ZZG zorggroep (vastgoed)eigenaar van het complex Kloostertuin, gelegen in Park Mariëndaal. Onderdeel daarvan is een kapel, een gemeentelijk monument dat zich bevindt op de eerste verdieping van een voormalig klooster.

De geschiedenis van de kapel start in een roerige tijd: op 22 juli 1940 werd de eerste steen gelegd. In de daaropvolgende jaren werd het kloostercomplex beschadigd door het oorlogsgeweld, gevolgd door een periode van wederopbouw. De Barmhartige Zusters van Sint Carolus Borromeus maakten tot in het nieuwe millennium gebruik van het klooster. Nadat de laatste zuster in 2007 vertrok, nam ZZG zorggroep het volledige complex in eigendom. In woonzorgcomplex Kloostertuin – zoals het voormalige kloosterterrein vanaf dan heet – wonen sindsdien ouderen met dementie en mensen met lichamelijke beperkingen en wordt verpleging, verzorging en behandeling geboden. Waar het complex de functie van klooster na 2007 heeft verloren, heeft de kapel zijn religieuze functie behouden: deze is nog altijd in eredienst en wekelijks vinden katholieke vieringen plaats. Ook vinden er diverse activiteiten plaats die minder direct verbonden zijn aan het geloof (zie kader).

Bovendien is de kapel, dankzij inzet van actieve bewoners van Groesbeek, de afgelopen jaren steeds sterker verbonden aan Karl Leisner (1915-1945), een Duitse geestelijke die in 1996 heilig is verklaard. In 2017 is de kapel aangewezen als beschermd gemeentelijk monument.

Huidig gebruik van de kapel

Heilige mis

- Wekelijkse mis (zaterdag)
- Mis Karl Leisner (maandelijks)

Gebruik bewoners Kloostertuin e.o.

- Stiltecentrum / kaarsjes branden
- Uitvaarten

Bezoek aan de kapel

- Pelgrimstocht Karl Leisner
- Rondleidingen

Repetities

- Koorrepetities, trekzakkenclub, trompetles.

Concerten

- Pianoconcerten, kerstconcert, ...

Het vraagstuk

ZZG zorggroep is vanaf 2007 vastgoedeigenaar van de kapel, als onderdeel van het woonzorgcomplex Kloostertuin. ZZG zorggroep geeft aan de kapel een belangrijke en inspirerende plek te vinden, die – letterlijk en figuurlijk – onlosmakelijk is verbonden met het complex Kloostertuin. Zij zien echter dat nu slechts een kleine groep mensen gebruikmaakt van de kapel. Bovendien geven zij aan dat de vaste lasten van de kapel nu betaald worden vanuit ‘zorggeld’, terwijl het gebruik tot nu toe niet of nauwelijks zorg-gerelateerd is. De wens bestaat daarom om de kapel voor meer mensen van betekenis te laten zijn, zonder het karakter en de historische waarde van de kapel aan te tasten. Ook willen zij rekening houden met diegenen voor wie de kapel een betekenisvolle plek is, met name een groep van twintig tot veertig bezoekers van de wekelijkse eucharistieviering. Voor hen biedt de wekelijkse mis een ankerpunt in de week: “het biedt structuur in het bestaan”, geeft een betrokkene aan.

In 2023 zijn ideeën voor ander gebruik van de kapel (prematuur) in het nieuws gekomen, wat heftige reacties opriep¹. Daarom wil ZZG zorggroep samen met betrokkenen

nadenken over het toekomstig gebruik van de kapel op zorgvuldige en open manier.

Een belangrijk en bepalend onderdeel van het vraagstuk is het feit dat de kapel in eredienst is. Dit betekent dat er een tabernakel aanwezig is en nog eigendommen van de Zusters aanwezig zijn (o.a. liturgische kleding). Dat de kapel in eredienst is, geeft bijzondere waarde aan de kapel voor de bezoekers van de vieringen. Als de kapel in eredienst blijft, betekent dit dat er bepaalde beperkingen aan het gebruik zijn: de eredienst betekent dat het gebruik gebonden is aan beperkingen vanuit het Katholiek Recht. Een betrokkene vanuit het bisdom 's-Hertogenbosch geeft aan er kerkrechtelijk gezien maar weinig mogelijk is ten aanzien van het gebruik van de kapel. Naast katholieke vieringen zouden alleen nog activiteiten als lezingen, concerten en exposities mogelijk zijn, maar wel met “religieuze aspecten”.

Of de kapel uit eredienst wordt onttrokken, is geen keuze van de vastgoedeigenaar, maar van de bisschop. Wanneer activiteiten worden georganiseerd die niet passen binnen de kaders van de eredienst, zal dit reden zijn voor de bisschop om

¹ <https://www.gelderlander.nl/berg-en-dal/kapel-in-verzorgingshuis-mariendaal-sluit-om-plaats-te-maken-voor-een-brouwerij-acbd22e4/>

de kapel aan de eredienst te onttrekken. Leidend hierin zijn dus de keuzes van ZZG zorggroep als vastgoedeigenaar. Overigens blijft het ook na onttrekking uit de eredienst mogelijk om vieringen te houden in de kapel. Het tabernakel zal echter worden verwijderd en eigendommen van de Zusters zullen waarschijnlijk worden teruggenomen door de Duitse orde waar de Zusters deel van uitmaken. Betrokkenen geven aan dat de kapel daarom van minder grote betekenis zal zijn voor de wekelijkse bezoekers.

Overigens zijn er geen aanvullende afspraken gemaakt tussen ZZG zorggroep de Zusters over (grenzen aan) het gebruik van de kapel, in tegenstelling tot wat lokaal vaak wordt aangenomen.

Dit onderzoek

ZZG zorggroep heeft Bureau Onderzoek ingeschakeld om als onafhankelijke partij een oriënterend onderzoek uit te voeren naar de toekomstscenario's rond de kapel. Nadrukkelijke opdracht is het betrekken van relevante partners die de kapel een warm hart toedragen. Het onderzoek bestond uit voorbereidende interviews met 7 betrokkenen rondom de kapel en twee 'toekomstsessies': een groepsbijeenkomst in Gasterij 't Groeske waarin 17 (bijeenkomst 1) en 16 (bijeenkomst 2) betrokkenen bijeenkwamen om gezamenlijk te komen tot concrete ideeën voor toekomstig gebruik van de kapel.

2 Uitgangspunten voor de toekomstscenario's

ZZG zorggroep heeft het standpunt dat de kapel moet bijdragen aan de kwaliteit van leven van inwoners van woonzorgcentrum Kloostertuin en daaromheen, en meer kan bijdragen aan ontmoeting en onderlinge steun dan in de huidige situatie. ZZG zorggroep heeft een aantal uitgangspunten geformuleerd als startpunt voor de gesprekken over de toekomstscenario's: voorwaarden waaraan een toekomstscenario voor de kapel zoveel mogelijk moet voldoen.

1. De kapel levert een bijdrage aan een zorgzame gemeenschap (community)

De kapel en de daarbij aanwezige functies/activiteiten en partijen leveren een duurzame bijdrage aan de maatschappelijke opgave om zorg toekomstbestendig te houden en daarbij heeft de kapel een belangrijke functie om een bijdrage te leveren aan het (door)ontwikkelen van een zorgzame gemeenschap (community), binnen en buiten de locatie Kloostertuin.

2. De kapel heeft meerdere functies, zodat een brede gemeenschap aangesproken kan worden

Om bij te dragen aan een zorgzame gemeenschap (community) wil ZZG zorggroep dat de kapel voor diverse doeleinden kan worden gebruikt. Met divers gebruik kan een bredere groep mensen worden aangesproken, is de gedachte. De kapel moet een belangrijke rol gaan spelen in het versterken van de gemeenschap.

3. De kapel is financieel dekkend voor het bouwdeel Kapel

De servicekosten voor elektra, gas, water en schoonmaak van de kapel bedragen volgens ZZG zorggroep circa € 15.000 euro per jaar, ofwel € 1.250 per maand, en zijn afhankelijk van toekomstig gebruik en energieprijzen. Dit komt neer op een gewenste jaarlijkse huur inclusief servicekosten van ongeveer € 30.000 per jaar. Hiermee kan voorkomen worden dat zorgmiddelen van ZZG zorggroep besteed moet worden aan 'stenen' die geen directe bijdrage leveren aan zorg.

4. Langdurig partnerschap met hoofdhuurder

ZZG zorggroep ziet graag dat één partij de kapel voor langere tijd huurt (hoofdhuurder). Deze partij kan eventueel ook onderverhuren. Eventuele investeringen in de kapel worden door huurder/gebruikers gefinancierd, of door ZZG zorggroep verwerkt in de huurprijs.

3 Toekomstscenario's

Op 21 november 2024 kwam een groep van 17 betrokkenen bijeen in Gasterij 't Groeske, om met elkaar na te denken over mogelijke toekomstscenario's voor de kapel. Vanuit de waarde die zij hechten aan de kapel, de uitgangspunten van ZZG zorggroep als vastgoedeigenaar en een aantal bepalende factoren bekeken zij in drie groepen vijf scenario's:

1. het voortzetten van huidig gebruik,
2. het ontwikkelen van een brede bezinnings- en gebedsruimte,
3. een ontmoetings- en activiteitenruimte,
4. maatschappelijke verhuur en
5. zakelijke verhuur.

Scenario 1: Voortzetten huidig gebruik

De kapel behoudt het huidige gebruik. Er vinden diverse activiteiten plaats. Omdat de kapel in eredienst blijft, hebben deze activiteiten (in principe) een religieus karakter.

Redenen om wél voor dit scenario te gaan

In dit scenario wordt de religieuze functie van de kapel volledig behouden. De huidige gebruikers van de kapel zullen hier zeer tevreden mee zijn; voor hen blijft een waardevolle plek onaangetast. Een combinatie met de protestantse kerk kan mogelijk bijdragen aan intensiever (religieus) gebruik van de kapel op andere momenten dan de huidige vieringen. Overige activiteiten kunnen doorgaan: met toegangsprijzen, werving van donateurs/legaten en verhuur t.b.v. uitvaarten en andere passende activiteiten kan een deel van benodigde inkomsten gedekt worden.

Redenen om níet door dit scenario te gaan

In dit scenario wordt geen bredere groep mensen aangesproken; de sociaalmaatschappelijke doelstellingen van ZZG zorggroep worden zo niet bediend. Bovendien is het scenario niet toekomstbestendig: het aantal bezoekers met een katholieke achtergrond zal afnemen, zo is de verwachting: op termijn moet een ander scenario gekozen worden. Ook het financiële uitgangspunt (het dekken van vaste lasten) is in dit scenario waarschijnlijk lastig te behalen.

Scenario 2: Bezinningscentrum / gebedsruimte

De kapel behoudt het karakter van een plek waar men komt voor bezinning, maar richt zich op een bredere groep 'gebruikers', met diverse religieuze en spirituele achtergronden.

Redenen om wél voor dit scenario te gaan

Het scenario van een bezinningsruimte/gebedsruimte (breder dan een katholieke kapel), wordt gezien als een wenselijk scenario. Het is een scenario met veel respect voor de historie van de kapel en het bestaand gebruik blijft mogelijk. Het voldoet bovendien aan de sociaalmaatschappelijke doelen van ZZG zorggroep. Door breder gebruik voor 'levensbeschouwelijke bezinning' komen meer mensen in aanraking met dit sfeervolle gebouw. Bovendien zien betrokkenen mogelijkheden om dit scenario te ontwikkelen met behoud van de eredienst, omdat er volgens hen in de dagelijkse praktijk best ruimte gevonden kan worden in wat het Katholiek Recht voorschrijft.

Redenen om niet voor dit scenario te gaan

Het wordt ingewikkeld om het financieel dekkend te krijgen. Een combinatie met scenario 3 zou hierin een oplossing kunnen bieden. Er zullen aanpassingen aan de inrichting van de kapel moeten plaatsvinden. De houten banken (en mogelijk de vloer) zullen in ieder geval verwijderd moeten worden; dit vraagt om een investering.

Scenario 3: Ontmoetings- en activiteitenruimte voor Kloostertuin

De kapel wordt een plek voor bewoners van woonzorgcomplex Kloostertuin, waar ze dagelijks kunnen samenkomen voor ontmoeting en activiteiten, in een bijzondere en sfeervolle ruimte. Denk aan cursussen, creatieve activiteiten, samen eten en sociale ontmoeting. Eventueel zijn andere bewoners van Groesbeek ook welkom.

Redenen om wél voor dit scenario te gaan

In dit scenario zal een bredere groep mensen aangesproken worden. Dit scenario voldoet aan de sociaalmaatschappelijke doelstellingen van ZZG zorggroep, zolang ook mensen van buiten het complex Kloostertuin welkom zijn. Bovendien is het realistisch om binnen dit scenario de kosten dekkend te krijgen. Daarvoor is het wel nodig dat een partij (bijv. een stichting) het beheer overneemt, als verbinder en aanspraakpunt fungeert, het gebruik van de kapel coördineert en de waarden bewaakt. Door verhuur van de ruimte aan (zorg)partijen worden inkomsten gegenereerd. Met een bredere maatschappelijke functie kunnen mogelijk ook donateurs geworven worden, middels collectes, schenkingen, legaten en 'adoptie' van de kapel door ondernemers. Omdat de exploitatie duidelijk aan de zorgfunctie wordt gekoppeld is er geen sprake meer van besteding van zorggeld aan niet-zorggerelateerde activiteiten.

Redenen om níet voor dit scenario te gaan

Er zijn investeringen nodig in de ruimte, om deze geschikt te maken als ontmoetings- en activiteitenruimte. De ruimte moet flexibeler worden. Net als in scenario 2 zullen de houten banken verwijderd moeten worden, om meer flexibiliteit in het gebruik mogelijk te maken. Mogelijk zal een toiletgroep aangelegd moeten worden op de verdieping. De verwarming zal verbeterd moeten worden en de elektra moet worden aangepast (meer lichtpunten, stopcontacten). Door intensiever gebruik zullen de vaste lasten (gas, water en licht) ook stijgen. Bovendien zal geluidsisolatie van de vloer gerealiseerd moeten worden, om overlast te beperken. Hiervoor moet de houten vloer verwijderd worden. De kapel zal in dit scenario waarschijnlijk aan eredienst onttrokken worden. Voor het deel van de huidige bezoekers dat hier grote waarde aan toekent is dit een verlies.

Scenario 4: Maatschappelijke hoofdhuurder

Een (niet-commerciële) huurder neemt de programmering en exploitatie van de kapel op zich. Deze huurder krijgt de ruimte om vanuit maatschappelijke doelstellingen de ruimte onder te huren aan derden ('onderhuurders') en te zorgen voor een aantrekkelijk, divers activiteitenaanbod.

Redenen om wél voor dit scenario te gaan

In dit scenario worden meer bezoekers uit Groesbeek aangesproken. Er kunnen diverse activiteiten worden georganiseerd, zoals filmavonden met een historische achtergrond, concerten, theatervoorstellingen en lezingen met maatschappelijke onderwerpen. De kapel kan toegankelijk blijven voor 'bezinning' en vieringen op vastgestelde momenten. Bestaande gebruikers zullen hieraan moeten wennen, maar hun kapel behoudt de functie. Bovendien zal het meer reuring geven in het woonzorgcomplex Kloostertuin. Inwoners kunnen zelf kiezen deel te nemen of niet.

Redenen om níet voor dit scenario te gaan

Een maatschappelijke hoofdhuurder moet gevonden worden. De wensen/intentie van deze huurder zijn bepalend. In de praktijk kan het lastig zijn om zo'n partij duurzaam te verbinden; onder meer door de beperking van het gebouw (in gebruik, toegankelijkheid, etc.).

Scenario 5: Zakelijke verhuur

Er worden één of meerdere hoofdhuurders gevonden, die de kapel gaan gebruiken vanuit een commercieel oogpunt. Denk aan het gebruiken van de ruimte als bijvoorbeeld kantoorruimte, zaalverhuur, horeca of een zorgfunctie.

Redenen om wél voor dit scenario te gaan

In dit scenario zullen de kosten van de kapel vrij gemakkelijk gedekt kunnen worden, door commerciële verhuur, met commerciële tarieven.

Redenen om níet voor dit scenario te gaan

De sociaalmaatschappelijke doelen zullen niet behaald kunnen worden. De kapel zal minder toegankelijk worden, waardoor deze minder waarde zal hebben voor de gemeenschap. Het religieuze en historische karakter van de kapel loopt het risico aangetast te worden en de kapel zal direct uit eredienst onttrokken worden. Bovendien is dit scenario moeilijk te combineren met andere functies. Tot slot maakt de monumentenstatus veel mogelijkheden voor zakelijk gebruik kostbaar of niet realistisch.

Ideeën voor exploitatie

Betrokkenen die deelnamen aan de toekomstsessie hebben een aantal ideeën geopperd om inkomsten te genereren voor de kapel. Deze vatten we hieronder samen:

- heffen van een toegangsprijs voor bezoek aan de kapel.
- donateurs aantrekken ('vrienden van de kapel'),
- legaten en schenkingen aantrekken,
- marktconforme huurprijs vragen bij gebruik van de kapel, waaronder uitvaarten,
- huurders praktisch of financieel laten bijdragen aan schoonmaak en energiekosten,
- adopteren van delen van de kapel door ondernemers (MVO),
- tegenprestaties vragen in natura aan gebruikers van de kapel,
- subsidies aanvragen voor investeringen in de kapel,
- collecteren voor de kapel tijdens diensten,
- lokale kunstenaars vragen om kunst te creëren en te veilen met opbrengsten voor de kapel.

Conclusie van de eerste toekomstsessie

- Betrokkenen delen dat de kapel een historische ruimte is die behouden moet blijven en waar een bredere groep Groesbekers zich welkom moet gaan voelen.
- Hoewel enkele betrokkenen een sterke voorkeur hebben om niets te veranderen aan de situatie, bestaat begrip voor de opgave waar ZZG zorggroep voor staat en is er een bewustzijn dat de kapel – op termijn – een steeds bredere functie zal moeten krijgen.
- Tijdens de sessie werd ook duidelijk dat er achter het in stand willen houden van de eredienst twee motieven lijken te liggen.
 - Aan de ene kant gaat het betrokkenen om het behoud van de lokaal gewaardeerde religieus-historische betekenis. Het in eredienst houden betekent voor hen ook een bescherming van de religieus-historische waarde. Maar wanneer er met respect met deze betekenis wordt omgegaan bij toekomstig gebruik, zou dat ook zonder eredienst kunnen.
 - Aan de andere kant gaat het om (actuele) katholieke geloofswaarde, die één-op-één verbonden is aan de status van de eredienst. Zonder eredienst vervalt die waarde als het ware direct: “zonder eredienst is het gewoon een zaal”, geeft een van de betrokkenen aan.

- Gezien de grote waarde die de kapel nu heeft voor een (kleine maar trouwe) groep bezoekers, heeft het voor de meeste betrokkenen de voorkeur dat de kapel voorlopig zijn huidige, religieuze functie behoudt, en ‘maatschappelijk gebruik’, toegestaan wordt, zolang dit de religieuze functie niet in de weg zit.
- Een combinatie van de scenario’s “Scenario 1: Voortzetten huidig gebruik”, “Scenario 2: Bezinnings- en gebedsruimte” en “Scenario 3: Ontmoetings- en activiteitenruimte Kloostertuin” heeft daarbij de voorkeur.
- De gesprekken tussen betrokkenen rondom de toekomstscenario’s laten ook zien dat de sociaalmaatschappelijke en financiële uitgangspunten van ZZG zorggroep niet eenvoudig te verenigen zijn, althans niet op de zeer korte termijn.
- Aan het einde van de toekomstsessie ontstaan de contouren van een ontwikkelpad van de kapel, waarin het verbreden van de functie geleidelijk plaatsvindt, begeleid door een collectief van betrokkenen. Dit ontwikkelpad schetsen we in het volgende hoofdstuk.

Verskillende beelden over de huur

De afgelopen jaren hebben laten zien dat energieprijzen door ontwikkelingen in de wereld snel en ingrijpend kunnen veranderen. Het is daarom mogelijk dat de vaste lasten toenemen (of dalen) in de toekomst. Bovendien moet rekening

gehouden worden met een mogelijk hogere energiebehoefte van nieuwe gebruikers van de kapel.

Daarbij moet wel benoemd worden dat er tijdens de toekomstsessie twijfels zijn geuit over het energieverbruik. Zijn de kosten werkelijk zo hoog, terwijl de kapel nauwelijks verwarmd wordt en er weinig gebruik wordt gemaakt van elektrische apparatuur? Zijn er aparte meters voor de kapel, of is de berekening op basis van modellen tot stand gekomen, die rekeninghouden met een ander type gebruik? Het antwoord hierop kan mogelijk eenvoudig gegeven worden; belangrijker is dat het gesprek wordt aangegaan met betrokkenen over de totstandkoming van deze kostenberekening. Het bestaan van twijfel heeft invloed op het gesprek en op de verhoudingen tussen betrokkenen.

Betrokkenen schatten daarnaast in dat het een lastige opgave is voor een stichting of collectief om voldoende inkomsten te genereren. Uit andere evaluaties rond maatschappelijk vastgoed weten we dat financiële druk in een exploitatie inderdaad al snel ten koste gaat van maatschappelijke waarde. Tegelijkertijd lijkt de huurprijs ook niet zó hoog, dat het bij voorbaat onmogelijk is. Al met al blijkt de huurprijs een belangrijke stuurknop in het gesprek over de toekomst, waar in transparantie over gesproken moet kunnen worden.

Tweede toekomstsessie

Op 29 april 2025 vond een tweede toekomstsessie plaats in Gasterij 't Groeske. Een groep van zestien betrokkenen nam deel aan deze bijeenkomst. Tijdens deze avond zijn de uitkomsten van dit onderzoek getoetst en is een eerste stap gezet richting een collectief van lokale betrokkenen, dat samen met ZZG zorggroep het ontwikkelpad van de kapel verder gaat vormgeven.

Opgaven voor het collectief

De aanwezigen staan positief tegenover het vormen van een collectief rondom de kapel. Gedurende deze bijeenkomst zijn een aantal opgaven geformuleerd voor dit collectief in de komende maanden:

- **Fundament leggen:** bespreken welke (aanvullende) activiteiten gewenst zijn en vaststellen wat past bij de kapel en wat niet. Hierin wordt in ieder geval de historische, religieuze en culturele waarde meegewogen, alsmede de (potentiële) waarde voor de dorps- en buurtgemeenschap.
- **Fysieke mogelijkheden/wensen bepalen:** nader in kaart brengen wat mogelijk is onder de huidige omstandigheden, en welke aanpassingen aan de ruimte nodig zijn voor breder gebruik (bijv. qua elektra,

sanitair, verwarming).

- **Verbinding 't Groeske:** verbinding maken/houden met de programmering en mogelijkheden van 't Groeske. Aan de ene kant zijn bepaalde activiteiten niet gelijktijdig mogelijk, doordat activiteiten in 't Groeske goed hoorbaar zijn in de kapel, door de beperkte isolatie. Aan de andere kant kunnen activiteiten vaak juist goed gecombineerd worden, doordat er in 't Groeske andere, aanvullende/aansluitende activiteiten mogelijk zijn, zoals eten en drinken na een activiteit in de kapel.
- **Huur vaststellen:** vaststellen van realistische, maatschappelijke huurprijzen en helder communiceren van deze tarieven.
- **Aanvullende inkomsten genereren:** ideeën verder uitwerken voor nieuwe inkomstenbronnen voor de kapel. Zo ontstonden er ideeën over (historische) filmavonden in de kapel met een verdiepend gesprek na afloop en het genereren van inkomsten via rondleidingen.

- **Communiceren** aan de Groesbeekse gemeenschap over het gekozen ontwikkelpad, bijv. via lokale pers.
- **Evalueren** van de werkwijze en werkvorm van het collectief. Eventueel kan op termijn voor een rechtsvorm (zoals een stichting) gekozen worden.

Bij het collectief zal volgens de aanwezigen moeten aansluiten: de eigenaar (ZZG zorggroep), huidige gebruikers van de kapel, mensen uit de buurtgemeenschap rondom complex Kloostertuin en afgevaardigden van stichtingen en verenigingen uit Groesbeek. Dit zal wel een groeimodel zijn: het collectief start klein, later sluiten er mogelijk anderen aan. Aan het eind van de avond melden zich vijf personen aan voor een eerste bijeenkomst van het collectief. Zij stellen voor nog voor de zomer bijeen te komen.

4 Ontwikkelpad voor de kapel

Uit de toekomstsessies zijn ingrediënten te halen, die samen een mogelijk ontwikkelpad neerleggen. Dat schetsen we hieronder, en kan gelezen worden als verdieping op de scenario's in hoofdstuk 3. Dit moet niet opgevat worden als advies, maar als een lijn in de gesprekken tussen betrokkenen zelf, tijdens de toekomstsessies.

Hoofdlijn

De toekomst van de kapel ligt in een meer divers gebruik, met respect voor de historische, culturele en religieuze waarde van de kapel: hierover lijkt consensus te bestaan. Een abrupte overgang naar een nieuwe functie is niet gewenst. Aanwezigen zien een geleidelijk proces van verandering voor zich, van een kapel met een primair religieuze functie naar een inspirerende ruimte voor de brede gemeenschap, waar diverse activiteiten mogelijk zijn. Dit zou het best gecoördineerd worden door een collectief (bijv. een stichting) van betrokkenen, die de kapel een warm hart toedragen. Dit kan betekenen dat aan niet alle uitgangspunten van ZZG zorggroep *direct* voldaan wordt. Hieronder schetsen wij een mogelijk ontwikkelpad in twee fasen.

Fase 1: Stabiliseren en organiseren

- De komende tijd blijft de kapel ruimte bieden aan de huidige gebruikers (zie kader hoofdstuk 1);
- Gelijktijdig wordt gewerkt aan het ontwikkelen van het collectief dat het ontwikkelpad verder gaat vormgeven. Van belang is dat dit collectief lokale wortels heeft. Vastgoedeigenaar ZZG zorggroep is als zorgorganisatie niet de juiste partij om het beheer zelfstandig op zich te nemen. Verschillende partijen hebben tijdens de toekomstsessies interesse getoond om zich te verbinden aan een dergelijk collectief. Betrokkenen hebben een aantal opgaven geformuleerd (zie hoofdstuk 3).
- Voor de verhuur van de kapel worden heldere afspraken gemaakt: er zijn grenzen aan het gebruik en het karakter van de activiteiten. Ook gelden reële, maatschappelijke huurprijzen; betrokkenen merken op dat voor verhuur van de kapel nu relatief lage vergoedingen worden gevraagd. Zo kan een eerste stap(je) gezet worden naar een kostendekkende structuur. En door een duidelijke, meer zakelijke huurrelatie ontstaat ook meer duidelijkheid over de eigendomssituatie van de kapel.
- In deze fase wordt rekening gehouden met de (belangrijkste) beperkingen van de eredienst: er kan bijvoorbeeld niet gegeten of gedronken worden in de kapel. Hiervoor kan men in Gasterij 't Groeske terecht. Activiteiten hoeven geen sterk religieus karakter te hebben, maar

mogen ook niet in direct conflict staan met religieuze waarden.

- In het verleden was de huurprijs een obstakel om stappen in te zetten. ZZG zorggroep heeft daarvoor zelf de sleutel in handen en kan bepalen hoe belangrijk uitgangspunt 3 (kostendekkende huur) op kortere termijn is. Tegen de achtergrond dat er in de huidige situatie ook weinig huurinkomsten zijn, is het voorstelbaar dat ze daar terughoudend in is.

Fase 2: Organische groei, gedragen door de gemeenschap

- Het collectief streeft ernaar om breed, maatschappelijk gebruik toe te staan. Het is daarbij van belang te volgen welke behoeften er in de lokale samenleving zijn. Het collectief brengt de verhuurmogelijkheden in kaart en communiceert deze met sleutelfiguren in de Groesbeekse gemeenschap. Uitvaarten zouden bijvoorbeeld mogelijk kunnen worden voor inwoners van Groesbeek buiten woonzorgcomplex Kloostertuin, en voor bewoners zonder katholieke achtergrond. Met meer (divers) gebruik kunnen de huurinkomsten toenemen, waardoor ook het uitgangspunt van een kostendekkende huur in beeld komt.
- Vanuit een goede regie op het gebruik blijft de historische waarde van de kapel behouden en beschermd. De kapel

kan een plek blijven waar men rust, bezinning en zingeving kan vinden en waar men zich welkom voelt.

- De vraag is hoe groot de bezoekersgroep van de wekelijkse en maandelijkse vieringen zal zijn op termijn, zo geven betrokkenen aan. De verwachting is dat het aantal bezoekers zal afnemen, waardoor ook de religieuze functie geleidelijk zal afnemen. En aan de andere kant zal het maatschappelijke gebruik toenemen. Vroeg of laat komt het onttrekken aan de eredienst dan op de agenda.

Factoren en ontwikkelingen belangrijk voor de toekomst van de kapel

Ongeacht het gekozen scenario zijn er factoren en ontwikkelingen in de maatschappij die de kapel zullen blijven beïnvloeden. Daarbij zijn de volgende vijf in ieder geval van groot belang.

1. Voortzettende ontkerkelijking

Het aantal personen dat katholieke vieringen met regelmaat bijwoont, neemt landelijk af. De verwachting is dat deze ontwikkeling doorzet; ook in Groesbeek. De gemiddelde leeftijd van kerkbezoekers ligt steeds hoger, de nieuwe aanwas is beperkt. Het aantal potentiële bezoekers blijft daarom afnemen, waardoor het draagvlak voor de religieuze functie van de kapel (en het behoud van de eredienst) zeer waarschijnlijk zal afnemen. Aanwezigen zien dit de laatste

jaren al gebeuren bij de bewoners van woonzorgcomplex Kloostertuin.

Dit geldt niet alleen voor de kapel, maar ook voor de grote kerk in Groesbeek. Er is een scenario denkbaar dat besloten wordt de grote kerk te sluiten. Mogelijk gaan katholieke bewoners/parochianen dan meer naar de kapel kijken voor actief gebruik. Het in eredienst houden wordt voor hen dan aanzienlijk belangrijker.

2. Betrokkenheid bisdom in relatie tot de eredienst

Tijdens de toekomstsessie werd uitgesproken dat aanwezigen nog veel beweegruimte zien in het gebruik van de kapel, met behoud van de eredienst. De vraag is of deze visie gedeeld wordt door het bisdom. En ook bij een enkele aanwezige werd dit wel betwijfeld. De bisschop zal uiteindelijk besluiten of de kapel aan eredienst onttrokken wordt. Daarbij is van belang om te bepalen a) in hoeverre het bisdom de visie deelt dat breder gebruik mogelijk is, b) hoe/of het bisdom in kennis gesteld wordt van nieuwe activiteiten en c) hoe proactief het bisdom handelt in het onttrekken aan de eredienst.

3. Samenhang met 't Groeske

Op moment van schrijven is 't Groeske sinds kort weer geopend voor lunchen op doordeweekse dagen. De ontwikkelingen in 't Groeske zijn van groot belang voor de

kapel. Kunnen activiteiten gekoppeld worden? Kan van elkaar geprofiteerd worden? Hoe kan de exploitatie van beide plekken elkaar versterken? Tot nu toe lijken beide onderdelen door ZZG zorggroep los van elkaar beschouwd te worden. Het ontwikkelpad nodigt uit om dit meer in samenhang te bekijken.

4. Monumentenstatus

In 2017 is de kapel aangewezen als een gemeentelijk monument. Dit betekent dat in toekomstscenario's rekening gehouden moet worden met wat er behouden moet worden. Concreet zijn dat de bouwstructuur (kloostervleugel met kapel, voorbouw westzijde, uitbouw zuidzijde) en diverse interieurelementen (o.a. spanten, wandbekleding). Een afgevaardigde van de gemeente nodigt tijdens de toekomstsessie nadrukkelijk uit om daar vroegtijdig het gesprek over aan te gaan, zowel als het gaat om zaken die in conflict kunnen staan met de monumentenstatus als over een mogelijke bestemmingsplanwijziging.

5. Toegankelijkheid

De kapel is gelegen op de eerste verdieping van het voormalige klooster, in het woonzorgcomplex Kloostertuin. Dat maakt de kapel uniek: er is voor zover bekend maar één andere kapel in Nederland op een vergelijkbare wijze is vormgegeven. Het betekent echter ook dat de kapel van buitenaf niet direct herkend wordt als kapel en beperkt

zichtbaar is. Toegang tot de kapel is alleen mogelijk via het complex Kloostertuin, via een ‘moeilijke’ trap of lift. Er is nu geen toiletgroep aanwezig op de verdieping waar de kapel zich bevindt.

Voor bezoekers van buiten kan deze situatie ook een (psychische) drempel zijn om de kapel te bezoeken. Mogelijk is dit een sta in de weg in een exploitatie/programmering en/of zijn aanvullende maatregelen nodig om de kapel voldoende uitnodigend te maken voor een bredere groep mensen. Aan de andere kant geeft een betrokkene aan dat er nu ook concerten worden gegeven, en dat bezoekers de kapel altijd wel weten te vinden.

Referenties

Informatiebulletin over de Karl-Leisner-Mariendaalkapel (2023).

Scholten, C. & Giesbers, T, (2019) In de voetsporen van Karl Leisner.

Veel informatie en documentatie is aan ons verstrekt door Theo Giesbers en Wilma Pouwelse.

Colofon

Kansen voor de Kapel

Verkenning toekomstscenario's Kapel Mariëndaal

Eindrapportage

Opdrachtgever

ZZG zorggroep

Auteurs

Maarten Kwakernaak

Jochum Deuten

Foto's

Alle foto's door auteurs

Uitgave

Bureau Onderzoek – mei 2025

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Bureau Onderzoek B.V. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan en wordt gewaardeerd, mits daarbij de bron wordt vermeld.

